

Nr 149

*Utlåtande i anledning av motioner om förbättring av landsbygds-
ungdomens möjligheter till skolundervisning, m. m.*

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna I: 394 av herr *Per Jacobsson m. fl.* och II: 495 av herr *Gustafsson i Skellefteå m. fl.* har hemställts att riksdagen måtte besluta

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att högstadierna på landsbygden i största möjliga utsträckning lokaliseras så, att de kan nås av eleverna på av skolöverstyrelsen föreskriven restid och utan att inackordering behöver tillgripas,

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att sådana bestämmelser utfärdas att minimiantalet elever, som nu krävs för att undervisning i viss tillvalsgrupp eller på viss linje på grundskolans högstadium skall få anordnas, sänks beträffande högstadier med mindre än 75 elever per årskurs,

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att försöksverksamhet med korrespondensundervisning samt radio- och TV-undervisning snarast möjligt startas i syfte att ge eleverna vid de mindre högstadierna och gymnasiala skolorna större valfrihet,

dels ock att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om försöksverksamhet vid gymnasiala skolor med ett system med koncentrationsundervisning och ambulerande lärare.

Beträffande motiveringen till de i motionerna framförda yrkandena hänvisas till motionen II: 545.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *skolöverstyrelsen*. Se *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet har stor förståelse för motionärernas önskan att man på olika sätt skall verka för att alla ungdomar oberoende av bostadsort får likvärdiga utbildningsmöjligheter. I flera hänseenden torde emellertid de konkreta önskemål motionärerna framfört vara i sak beaktade.

Vad först angår högstadiernas lokalisering uttalar skolöverstyrelsen i sitt yttrande över motionerna, att denna i det hela genomförts på ett sätt som svarar mot motionärernas önskemål och att överstyrelsen självfallet uppmärksammat följer frågor som rör grundskoleplaneringen i glesbygdsområden.

Med hänsyn härtill synes motionärernas hemställan i denna del inte behöva föranleda någon åtgärd.

Det nuvarande rikt differentierade tillvalssystemet i grundskolan har visat sig fungera så att elevernas val koncentreras på ett fåtal av de många varianterna, vilket gör att åtskilliga av de tänkta studievägarna i praktiken inte kan erbjudas, därför att tillräckligt antal elever för inrättande av tillvalsgrupp inte uppnås. Som skolöverstyrelsen påpekat kan det pågående läroplansarbetet inom överstyrelsen väntas komma att leda till förslag om en väsentlig förenkling av tillvalssystemet. Vid en dylik förenkling kan man räkna med att det av motionärerna påtalade problemet, som för övrigt är aktuellt inte bara vid små utan även vid medelstora och stora högstudier, i stort sett elimineras. I detta läge anser sig utskottet inte böra föreslå någon framställning i frågan till Kungl. Maj:t.

Med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anfört synes vidare motionärernas önskemål om försöksverksamhet med korrespondensundervisning samt radio- och TV-undervisning inte böra föranleda någon åtgärd.

Vad slutligen angår glesbygdens skolproblem på det gymnasiala stadiet torde ett förslag av skolöverstyrelsen angående organisationen av gymnasium och fackskola i glesbygd vara att vänta inom kort. I avvaktan härpå anser sig utskottet inte böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t hemställa om försöksverksamhet vid gymnasiala skolor med ett system med korrespondensundervisning och ambulerande lärare. Inte heller i denna del synes motionärernas hemställan böra föranleda någon åtgärd.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen icke bifaller motionerna I: 394 och II: 495.

Stockholm den 7 november 1967

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 148.

Reservation

av herr *Per Jacobsson* (fp).

Bilaga

Skolöverstyrelsens yttrande den 19 oktober 1967 över motionerna

I: 394 och II: 495

1. Grundskolan kommer att vara införd i hela riket från och med budgetåret 1968/69. Planeringen för högstadieorganisationen, som blir helt utbyggd från och med läsåret 1972/73, har i stort bedrivits enligt de anvisningar som återfinns i ASÖ 1959: 9, ASÖ 1962: 32 och ASÖ 1959: 24. Förteckning över elevområden för högstadieundervisningens anordnande i hela landet utfärdades av Kungl. Maj:t under år 1964 i samband med Kungl. Maj:ts beslut angående fastställelse av plan för indelning i kommuner.

Uppbyggnaden av högstadieorganisationen sker för närvarande helt i enlighet med den av Kungl. Maj:t fastställda förteckningen.

SÖ överlämnade 23.3.1965 till Konungen förslag till anordnande av högstadieundervisningen i glesbygd. I förslaget, som baserats på utredningen »Högstadieorganisationen i glesbygd 1964», hemställde SÖ om bemyndigande att vidta åtgärder, som erfordras för att i förekommande fall skolenheter med enkelt högstadium skulle kunna upprättas i glesbygdsområden. I skrivelse 11.3.1966 fann Kungl. Maj:t, att ifrågavarande framställning icke skulle föranleda annan Kungl. Maj:ts åtgärd, än att Kungl. Maj:t förklarade sig i varje särskilt fall vilja pröva förslag om särskilda anordningar i fråga om skolororganisationen i glesbygdskommun.

Sedan SÖ överlämnade sitt förslag till ordnande av högstadieundervisning i glesbygdsområden har till SÖ endast inkommit framställning i enlighet med förslaget från en kommun (Ådals-Liden).

I samband med handläggningen av detta ärende beräknade SÖ, att följande antal högstadieorter skulle ha endast enkelt högstadium (åk 7) år 1972:

i Värmlands län	Stöllet,
i Kopparbergs län	Idre,
i Gävleborgs län	Los, Ramsjö och Hassela,
i Jämtlands län	Hallen, Råtan, Funäsdalen och Ytterhogdal
i Västerbottens län	Tärnaby och Fredrika,
i Norrbottens län	Glommersträsk, Niemisel, Jockfall, Landsjärv, Muodoslompolo, Junosuando, Tärnaby, Karesuando.

Enligt uppgifter från läns skolnämnderna i nämnda län finns enkla högstadier (en klass åk 7) för närvarande på följande orter:

i Värmlands län	Stöllet,
i Kopparbergs län	Säfsnäs, Lima, Särna, Idre,
i Gävleborgs län	Ramsjö (högstadiet i Hassela nedlagt),
i Västernorrlands län	Solberg, Ramsjö,
i Jämtlands län	Råtan, Funäsdalen,
i Norrbottens län	Glommersträsk, Moskosel, Jockfall, Landsjärv, Muodoslompolo, Junosuando, Tärnaby, Karesuando.

Från länsskolnämndernas sida synes intresset för att organisera glesbygdshögstadierna vara ringa, om skolgången kan anordnas på annat sätt. Inte heller kommunerna synes ha visat större intresse för enkla högstadierna. Däremot är det säkerligen realistiskt att förutsätta, att man på orter, där underlaget för högstadium sjunker, önskar bibehålla högstadiet så länge som möjligt.

Med hänvisning till det ovanstående finner SÖ att lokaliseringen och organisationen av högstadierna i det hela genomförts på ett sätt som svarar mot motionens hemställan under punkt 1 och att sålunda någon omprövning av reglerna för lokalisering av glesbygds högstadierna för närvarande ej är påkallad. SÖ kommer självfallet att under de närmaste åren uppmärksamt följa frågor som rör grundskolplaneringen i glesbygdsområdena.

2. Det nuvarande tillvalssystemet i grundskolan erbjuder eleverna ett mycket stort antal studievägar genom högstadiet. Som exempel härpå kan nämnas att de fem tillvalsgrupperna i årskurs 7 ger möjligheter till val mellan sammanlagt 17 varianter och de nio tillvalsgrupperna i årskurs 8 ger möjlighet till val mellan lika många varianter. Erfarenheterna ger emellertid vid handen, att elevernas val inriktas i huvudsak endast mot ett fåtal av de många varianterna. Detta medför i regel att enstaka elever, som väljer mindre frekventa studievägar genom högstadiet, har små möjligheter att få sina önsknings tillgodosedda på grund av att tillräckligt antal elever inte uppnås för att tillvalsgrupp skall kunna inrättas. Detta förhållande inträffar inte endast vid de små högstadierna utan också vid de medelstora och stora högstadierna. Vissa undersökningar som utförts inom SÖ visar, att i ett högstadium med fem paralleller i regel undervisningsgrupper kan inrättas i 6 av de 17 varianterna i årskurs 7 och i 8 av samma antal varianter i årskurs 8. Inte heller i ett högstadium med 7 paralleller kan alla varianter erbjudas. Där rör det sig om förhållandet 10 till 17 i årskurs 7 och 8 till 17 i årskurs 8. På de mindre högstadierna blir givetvis möjligheterna att tillgodose elevernas skiftande studieval ändå mer begränsade. På ett tvåparallelligt högstadium med cirka 50 elever i årskursen kan i regel endast fyra tillvalsgrupper inrättas i årskurserna 7 och 8.

I samband med den översyn av grundskolans läroplan som för närvarande pågår inom SÖ kan förslag förväntas om en väsentlig förenkling av hela tillvalssystemet. De svårigheter som för närvarande föreligger att vid högstadier med mindre än 75 elever i årskursen tillgodose elevernas önskemål i fråga om val av studievägar kan härigenom beräknas bli i stort sett eliminerade och de i motionerna förordade åtgärderna därför inte bli behövliga.

3. Vad som anförs under denna punkt har sedan länge varit föremål för åtgärder från SÖ:s sida. Mellan SÖ och Sveriges Radio-TV förekommer ett nära samarbete, som i hög grad varit inriktat på att tillgodose sådana behov som redovisas i motionerna. Utom de resurser som Sveriges Radio-TV kan erbjuda har numera ytterligare möjligheter ställts till förfogande, sedan staten övertagit en produktionsfirma för framställning av radio- och TV-program för undervisningen framförallt i de gymnasiala skolformerna. I det samarbets- och utredningsorgan som tillsatts för denna speciella verksamhet, TRU-kommittén, är SÖ representerad. SÖ bedömer de här redovisade förutsättningarna för utnyttjande av radio och TV i undervisningen vara av den art och den omfattning att motionens hemställan på denna punkt därmed redan är tillgodosedd.

4. Frågan om glesbygdernas skolproblem på det gymnasiala stadiet har under senare år varit föremål för stor uppmärksamhet från såväl riksdag

som skolmyndigheter. I skrivelse till Konungen 9.1.1960 framlade SÖ, efter särskild utredning, förslag till lösning av glesbygdens gymnasiefrågor. SÖ har vidare i olika yttranden till Kungl. Maj:t vid flera tillfällen haft anledning att behandla hithörande problem. Vid samtliga dessa tillfällen, liksom vid riksdagsbehandlingen, har poängterats, att glesbygdens ungdomar bör få samma tillfälle till utbildning som ungdomen i mera tätbyggda trakter, i den mån det är praktiskt möjligt. Kungl. Maj:t har 2.3.1965 anbefallt SÖ att inkomma med förslag till de förändringar och kompletteringar i nuvarande anordningar, som för glesbygdernas del erfordras med hänsyn till det nya gymnasiets och fackskolans införande.

Inom SÖ har utarbetats ett förslag angående organisationen av gymnasium och fackskola i glesbygd. Förslaget, som är dagtecknat 10.5.1967, har varit föremål för remissbehandling. SÖ beräknar att inkomma till Kungl. Maj:t med förslag i ärendet omkring årsskiftet 1967/68.

Genomförandet av grundskolbeslutet med en spridning av skolenheter med högstadieundervisning till flera orter, liksom förverkligandet av gymnasie- och fackskolreformen innebär i sig en betydande minskning av elevernas resvägar för att erhålla önskad utbildning. Förverkligandet av dessa beslut innebär även betydande utjämning av skillnaderna mellan landsbygd och tätort i utbildningshänseende.

För att åskådliggöra utvecklingen i stort av verksamheten med skolskjutsar och inackordering dels i enskilda hem, dels i elevhem har i nedanstående tabell sammanställts uppgifter ur SCB:s undervisningsstatistik. Uppgifterna avser verksamheten i såväl det obligatoriska skolväsendet som de berörda icke obligatoriska kommunala skolorna.

Läsår	Antal inackorderade elever		Summa	Antal elever med skolskjuts
	i enskilda hem	i elevhem		
1962/63	2 128	1 921	4 049	197 630
1963/64	1 596	1 739	3 335	201 799
1964/65	1 825	1 353	3 178	245 797
1965/66	1 398	1 148	2 546	239 621

Inackorderingarna minskar således oavbrutet trots att grundskolans genomförande ökar elevantalet och antalet skolår.

För den gymnasiala skolan medför å andra sidan centraliseringen ökat behov av inackorderingsmöjligheter på vissa orter. SÖ vill framhålla att man i samband med planeringen för den gymnasiala skolutbildningen från kommunernas sida alltmärka uppmärksamt följer frågan om inackordering av elever i centraliserade kurser. SÖ kommer för sin del att snarast låta överse behovet av investeringar i elevbostäder för den planerade gymnasiala utbildningen.

Skolarbetsutredningens (SOU 1967: 14) av SÖ tillstyrkta förslag om femdagars skolarbetsvecka innebär betydande lättnader för elever i glesbygder. Med skolfria lördagar minskar antalet resdagar per vecka. Femdagarsveckan innebär vidare betydligt större möjligheter för inackorderade elever att besöka hemmet.